

każdego „życia niewartego życia”. Podobnie też redukcjonizm biologiczny i utopia, wzięte w swych skrajnych sformułowaniach, stanowią ideologiczne niebezpieczeństwo podważania wartości życia jako życia w konkretnej ludzkiej kondycji istnienia. Odrzucenie uwarunkowań realnego istnienia człowieka w świecie, a zarazem przeznaczonego do pełni istnienia w Bogu, prowadzi do nieskończonych nadużyć i stosowania przemocy wobec ludzkiego życia. W odpowiedzi na obecny „stan ducha” ks. S. Warzeszak formułuje zasady etyczne, które zasługują na szczególną uwagę w obszarze bioetyki. Są to zasady personalizmu prudenckiego, nawiązujące do klasycznych zasad kazuistyki, swoistych reguł działania, a zarazem uwzględniające godność i powołanie osoby ludzkiej w relacji do Boga, do społeczności i własnego podmiotu.

Godna odnotowania pozostaje jeszcze kwestia aplikacji ogólnych zasad bioetyki do przypadków szczegółowych. Na przykładzie biotechnologii, choroby AIDS oraz opieki paliatywnej i etyki umierania autor ukazał możliwości rozwiązywania złożonych kwestii bioetycznych przy zachowaniu pełnego poszanowania nienaruszalności życia ludzkiego, jego godności i nadprzyrodzonego przeznaczenia. Szczególnie uważnie należałoby przyjrzeć się zasadom kierującym działaniem lekarza w terminalnej fazie choroby pacjenta, stosowania terapii przedłużającej jego życie i proporcjonalnego stosowania środków terapeutycznych. Zaufanie do lekarza, do jego kompetencji i wiarygodności, znajduje podstawy w osobowym odniesieniu do pacjenta. W ostatnim rozdziale książki autor zamieścił wywiad, w którym porównał moralny i duchowy status lekarza i kapłana. Te dwie formy powołania wyróżniają się szczególnym sposobem podejścia do człowieka i pozo-

stają w specjalnej relacji do jego fundamentalnych potrzeb.

Książka ks. S. Warzeszaka zasługuje na uwagę każdego czytelnika, który jest zainteresowany problematyką obrony życia i odpowiedzią na aktualne wyzwania w dziedzinie medycyny i biotechnologii. Można w niej znaleźć bądź lekturę naukową bądź popularnonaukową. Została ona tak pomyślana, aby część popularna, którą stanowią wywiady, była komentarzem do argumentacji bardziej złożonej, czy to na poziomie filozoficznym, czy ściśle bioetycznym. Aparat naukowy został dyskretnie ukryty w przypisach zamieszczonych na końcu, aby nie obciążał uwagi czytelnika, a jednocześnie precyzyjnie pokazywał źródła rozwijanych myśli. Również posłowie, którym została opatrzona książka, ma za zadanie nakreślić w sposób popularnonaukowy najważniejsze założenia doktrynalne bioetyki w ujęciu Jana Pawła II. W ten sposób czytelnik otrzymuje dobre i twórcze opracowanie różnorodnych zagadnień bioetycznych na zróżnicowanym poziomie trudności pojmowania i zdolności przyswajania.

ZDZISŁAWA S. SPECHT-ABRAMIUK

Jerzy Szyran OFMConv, *Dialogalny charakter przymierza małżeńskiego. Studium teologiczno-moralne*, Wydawnictwo Ojców Franciszkanów, Niepokalanów 2010, ss. 367.

U progu swojego małżeńskiego życia, każda para w obliczu Boga i wspólnoty Kościoła zawarła sakramentalne przymierze, będące konsekracją miłości i fundamentem małżeńskiej jedności. Na co dzień jedność małżeńską buduje się przez

dialog, komunikację. Jeśli małżonkowie przestaną ze sobą rozmawiać, dzielić się swoim przeżyciami i doświadczeniami, trudno im będzie doświadczyć prawdziwej komunii. Wejście w dialog, zakłada zawsze postawę aktywną, gotowość, aby mówić oraz gotowość, by słuchać i przyjąć współmałżonka w jego własnym odbiorze rzeczywistości. Zawsze chodzi tu o relację zorientowaną na drugiego, o bycie „z” i „dla” współmałżonka. Dialog w małżeństwie jest niezbędny do tego, aby małżonkowie mogli przed sobą stawiać w prawdzie, obdarowywać drugiego sobą, swoim, jakże odmiennym sposobem przeżywania i postrzegania świata. Dialog to „wpuszczenie” współmałżonka do „mojego” świata: radości, lęków, doznań, przymysłów, nadziei i planów – wszystkiego, co tworzy moje „ja”, gdzie drugi człowiek, nawet najbliższy nie ma dostępu, jeśli sam(a) mu nie „otworzę drzwi”.

W tej perspektywie dialog małżeński jest chwilą szczególnego działania łaski sakramentu małżeństwa. Przyjmując i udzielając sobie nawzajem tego sakramentu małżonkowie podjęli odpowiedzialność za siebie nawzajem, przysięgli budować swą jedność w Bogu i razem podążać do Niego. Oddając się jedno drugiemu, razem oddali się Bogu, „wpuścili” Go do swojego małżeńskiego „my”. Bóg zawarł z nimi przymierze, zobowiązał się podtrzymywać ich, chronić i prowadzić przez drogi życia ku pełni świętości. Aby łaska sakramentalna była skuteczna, małżonkowie muszą pozostawać w dialogu ze samymi sobą i z Bogiem. Muszą być świadomi, że łaska ta jest zawsze obecna w ich miłości, która jednak wymaga nieustannego potwierdzenia przez słowa i konkretne czyny.

Jak wskazują badania socjologiczne, to właśnie zanik dialogu jest główną przyczyną głębokiego kryzysu, który

współcześnie przeżywa wiele małżeństw. Dobrym tego świadectwem, a zarazem potwierdzeniem postawionej tezy jest rozprzestrzeniająca się plaga rozwodów, która dotyka także i nasze społeczeństwo.

W zasygnalizowaną problematykę dialogalnego charakteru wspólnoty małżeńskiej jakże trafnie wpisuje się książka – przygotowana jako rozprawa habilitacyjna – autorstwa o. dr. Jerzego Szyrana OFMConv pt. *Dialogalny charakter przymierza małżeńskiego. Studium teologiczno-moralne*.

Ojciec dr Jerzy Szyran jest wykładowcą teologii moralnej w WSD OO. Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach. Cenzorem kościelnym ksiązek i treści religijnych dla Wydawnictwa Kurii Prowincjalnej OO. Franciszkanów w Warszawie i dla Wydawnictwa OO. Franciszkanów w Niepokalanowie. Autororem wielu publikacji naukowych z zakresu teologii moralnej na łamach kwartalnika „Collectanea theologica” i „Homo Dei”, rocznika teologicznego „Lignum vitae”, „Łódzkich Studiów Teologicznych” oraz popularnonaukowych w dwumiesięczniku „Posłaniec św. Antoniego z Padwy”, miesięczniku „Rycerz Niepokalanej” i na katolickiej stronie internetowej „Mateusz”. Cały dorobek naukowy autora został zamieszczony na jego stronie internetowej: www.szyran.republika.pl

Omawiana książka składa się z pięciu rozdziałów podzielonych na paragrafy, poprzedzonych wykazem skrótów, bibliografią i wstępem.

Pierwszy rozdział zatytułowany: *Małżeństwo odzwierciedleniem miłości Boga* satnowią dwa paragrafy. Pierwszy z nich przedstawia genezę przymierza małżeńskiego. Autor wychodząc od relacji Osób Trójcy Świętej, ukazał znamienne analogię pomiędzy relacjami Boga-Ojca z Bogiem-Synem a przymierzem małżeńskim.

W kolejnych punktach autor zaprezentował biblijny obraz idei małżeństwa, które swe źródło czerpie z odwiecznego planu Stwórcy, zrealizowanego w akcie stworzenia świata i człowieka, jako mężczyzny i niewiasty, powołanych do spełnienia właściwych dla siebie zadań i celów.

W paragrafie drugim autor podjął się próby zdefiniowania miłości jako siły sprawczej małżeństwa. Definicja ta określa również cechy i działanie miłości, które w przełożeniu na życie małżeńsko-rodzinne tworzą z „ja” i „ty” mężczyzny i kobiety nowe „my” – *communio personarum*, które tworzy z nich jedność w wymiarze duchowym i życiowym. Owa jedność znajduje swoje przełożenie także na relacje w wymiarze seksualnym, jako znaku jedności i płodności, do której małżonkowie zostali powołani na mocy Bożego zamysłu.

Drugi rozdział noszący tytuł: *Dialog małżeński jako spotkanie współmałżonków* tworzą dwa paragrafy, z których pierwszy dotyczy komunikacji interpersonalnej, drugi zaś komunikacji w relacjach małżeńskich. Pierwsza część rozdziału podaje definicję oraz cele komunikacji, uwzględniając werbalne i niewerbalne sposoby nadawania komunikatów. Część druga została poświęcona formom dialogu małżeńskiego, w którym w jego płaszczyźnie werbalnej na pierwszy plan wysuwa się tzw. „obowiązek zasiadania”, który stanowi właściwy dialog na płaszczyźnie horyzontalnej mąż-żona oraz werbalnej małżonkowie-Bóg. Zaś dialog małżeński na poziomie niewerbalnym rozkłada się na dwa aspekty: gesty dnia codziennego, które powinny być znakiem ich wzajemnej miłości i szacunku dla siebie oraz dialog jako „mowa ciała”, gdzie małżonkowie w intymnych aktach wyrażają swoją miłość i jedność.

W zakończeniu tego rozdziału zostały

poddane możliwości dialogu w związkach niesakramentalnych, gdzie pomimo nieprawidłowej sytuacji prawno-moralnej, dialog jest potrzebny i możliwy.

Kolejny trzeci rozdział opatrzono tytułem: *Realizacja przymierza małżeńskiego w sakramentalnych znakach*. Na jego treść składają się cztery paragrafy. W pierwszym omówiono działanie i skutki sakramentów jako zbawczych środków w Kościele. Drugi zawiera analizę odpowiedzi człowieka na zaproszenie do miłości i świętości. Jedną z wielu możliwych odpowiedzi jest małżeńska droga świętości, na której małżonkowie wzajemnie się uświęcają i zdążają do pełni życia w Bogu. Owocem analiz dwóch pierwszych paragrafów jest trzeci, który osadza sakramenty Eucharystii, pokuty i chorych w kontekście przysięgi małżeńskiej, jako jej realizację i wypełnienie. W kolejnym czwartym paragrafie autor poddał analizie słowa przysięgi małżeńskiej oraz ich przełożenie na poszczególne sakramenty Kościoła. Ostatnia część została poświęcona omówieniu znaczenia różnych sakramentaliów w życiu małżeństwa i rodziny jako znaku ich wiary, modlitwy i odnoszenia do Boga różnych wydarzeń życia i dnia codziennego.

Czwarty rozdział poświęcony modlitwie w życiu małżonków i rodziny chrześcijańskiej nosi tytuł: *Modlitwa chrześcijańska w życiu małżonków*. Tworzą go trzy paragrafy. Pierwszy – podejmuje temat znaczenia modlitwy w życiu człowieka i ukazuje rzeczywistość modlitwy i jej znaczenie w życiu chrześcijańskim. Drugi – omawia różne formy modlitwy obecne w duchowości chrześcijańskiej, począwszy od najczęściej spotykanych form, jak modlitwa uwielbienia czy dziękczynienia, a skończywszy na kontemplacji i medytacji czy modlitwie wewnętrznej. Trzeci – dotyczy znaczenia

i form modlitwy w życiu małżeńsko-rodzinnym. Zostały w nim ukazane trzy najbardziej adekwatne dla sposobu życia rodziny formy modlitwy: „Modlitwa Pańska”, różne formy modlitwy Pismem Świętym oraz modlitwa różańcowa.

Ostatni piąty rozdział stanowi swego rodzaju przełożenie dotychczasowych analiz na zewnętrzne formy oddziaływania pary małżeńskiej. W rozdziale tym noszącym tytuł: *Apostolstwo jako promieniowanie dialogu małżeńskiego* autor w trzech częściach podjął próbę ukazania apostolstwa małżonków w łonie własnej rodziny oraz na zewnątrz. Po omówieniu rozwoju idei apostolstwa i jego znaczenia dla dziejów Kościoła, ukazał rodzinę jako miejsce spotkania jej członków na dialogu z Bogiem. Na tym tle wyrasta inny wymiar apostolstwa małżonków, podejmowany poprzez wychowanie dzieci, które są kształtowane przez rodziców na bazie ich własnego świadectwa życia i miłości. W końcowej części ukazano apostolstwo w wymiarze zewnętrznym: w pracy zawodowej oraz miłości ubogich i potrzebujących.

Układ książki jest metodologicznie poprawny oraz ukazuje analityczne podejście autora do tytułowego zagadnienia. Całość cechuje logiczny związek poszczególnych rozdziałów, teologiczna głębia oraz kompletność ujęcia. Treść jest klarowna, co świadczy o rzetelnej i pogłębionej refleksji autora nad omawianym zagadnieniem oraz niewątpliwie doświadczenie duszpasterskie. Na uwagę zasługuje również obszerna bibliografia.

Nie ulega wątpliwości, że dużym wa-

lorem recenzowanej książki jest komunikatywny język przekazu, co czyni ją dostępną i zrozumiałą nie tylko ścisłego grona badaczy problemu, ale szerokiego ogółu. Takie też było założenie autora, czego potwierdzenie znajdujemy w jego własnych słowach zawartych w zakończeniu: „[...] praca winna mieć charakter pracy badawczo-naukowej, ale jednocześnie kierowana jest do małżonków, którzy mogą korzystać z zawartych w niej treści, by odbudować, konsolidować i ubogacać swoje związki” (s. 338). W związku z tym publikacja ta może służyć nie tylko małżonkom, ale także być pomocą dydaktyczną dla studentów teologii małżeństwa i rodziny, duszpasterzy i członków Ruchu „Domowy Kościół”.

Dialog jest podstawowym środkiem, narzędziem budowania jedności w małżeństwie. Wymaga on troski, pielęgnowania, zakłada pewnego rodzaju twórczy wysiłek i zaangażowanie woli. Całe życie małżeńskie staje się w ten sposób szkołą dialogu z jej „obowiązkiem zasiadania” „[...] gdzie małżonkowie na rozmowie dochodzą do wspólnych wniosków, decyzji i kompromisów, jednocząc się w odkrywaniu siebie, odnawianiu swej miłości i na nowo podejmując wspólną drogę do świętości” (Wstęp, s. 44).

Należy żywić nadzieję, że książka ta stanie się przede wszystkim swoistym „podręcznikiem dialogu” zwłaszcza dla tych małżeństw, w których jest zbyt wiele „cichych dni”.

JACEK JAN PAWŁOWICZ

Dębica